

Palimpsest

Dirk Lauwaert

Traag maar onverbiddelijk deemstert de film weg

De film lijkt definitief bezwiken te zijn voor het spektakel en het geld. Als de economie speculatief wordt, komt het geld voor het voetlicht. Het 'risico' van de onderneming paradeert voor het oog van het publiek; hoe groter het waagstuk, des te sterker het drama. De suspense zit niet meer in de film, maar in de *bluff*, in de manipulaties met geld en kijkcijfers, met investeringen en verkoopstrategieën. Ook het publiek is besmet door dat speculatieve spel: kritieken zijn vervangen door hitparades. Populair wordt wat al populair is en alleen daarom. Zo schuiven we onherroepelijk naar het implosieve punt van de pure tautologie. We applaudisseren voor ons eigen applaus. De waarden en de voldoening die we nu nog (in steeds geringere aantallen, in steeds kleinere frequentie) zoeken in de bioscoop, zijn niet gebaseerd op ontdekking en verrassing, maar op de verificatie van wat we al wisten. Het gaat niet meer om wat we zelf zien, maar daarentegen, helaas, om wat de anderen hebben gezien.

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in *Kunst & Cultuuragenda*, april 1991.

Het gaat goed met de film, kun je in economische rubrieken lezen. Van de tien meest succesrijke films aller tijden zijn er acht in het voorbije decennium gemaakt. Alle komen ze uit de stal van Lucas en Spielberg. Allemaal zijn ze van Amerikaanse makelij. De winsten voor hun producenten lopen in de honderden miljoenen dollars.

Het gaat steeds slechter met de film. De bezoekcijfers van de bioscopen blijven dalen. Niemand kan zich voorstellen dat de film ooit nog het populaire medium van weleer zal worden. Dat de film ondertussen winstgevende *software* is geworden, kan niemand troosten, want het medium is een alibi geworden voor de verkoop van het publiek aan adverteerders en promotors. Niet de film wordt aan het publiek verkocht, maar het publiek aan de industrie, als moderne slavenschepen. Het gaat de film steeds slechter, want overal worden de nationale produkties gedegradeerd tot fragiele, lokale aangelegenheden. Zowel economisch als talig en thematisch drijven de nationale filmprodukties weg in een nutteloze marginaliteit, die bovendien een ontkenning is van het wezen zelf van de film. Theater is noodzakelijk een lokale aangelegenheid. Maar film is wezenlijk een medium dat een universeel *appeal* heeft. Die universaliteit is almaar homogener geworden.

Het gaat de film steeds slechter. Want het wantrouwen en cynisme van het publiek groeien gestadig: geen vervoering, geen glamour, geen ontroering meer. Film is een machine geworden waaraan je het publiek koppelt om het onmiddellijk en maximaal emotioneel rendement te geven. Wie naar de bioscoop gaat, brengt een steeds kleinere dosis vertrouwen en verlangen mee, doch des te meer wantrouwen, on-

vreundelijke nieuwsgierigheid en een hooghartige weigering overbluft te worden. Film en publiek hebben elkaar gegijzeld in een wederzijdse terroristische provocatie. De film druipt van angst om investeringen niet te zien renderen, om niet hoog genoeg te scoren. Het publiek gniffelt van sadistische afkerigheid om zich ook maar door wat dan ook te laten overtuigen. Het spektakel speelde zich vroeger op het scherm af (en wat met de toeschouwer gebeurde, bleef gevrijwaard van het voyeurisme van de maker). Nu speelt het spektakel zich af in *the belly of the spectator* en de film begluurt het succes waarmee de voltreffers in de onderbuik aankomen.

Het gaat goed met de pokerspelers, maar slecht met de film. Hoe beter het met de speculanten gaat, des te slechter de film het maakt. Al ruim tien jaar lang worden de stoffelijke resten van de film herverkaveld. De liefhebbers van film moeten lijdzaam toezien hoe de betekenis en de functie van populariteit van aard verandert. Populariteit is immers geen resultaat meer (van goed werk) maar het doel, waar het werk alleen maar een middel toe is. De filmindustrie heeft er de hele jaren zeventig over gedaan om zich in een nieuwe situatie te installeren en van haar tanende succes gebruik te maken om de gedachte zelf aan film te liquideren, om de hele verhouding tot het publiek economisch, verkooptechnisch en stilistisch te herdenken. Ze heeft van de crisis waarin ze zich sinds de jaren vijftig steeds dieper begaf, uiteindelijk een pervers systeem gemaakt. In plaats van een traditie, een stabiele produktie, een beveiligend systeem, heeft men zich geïnstalleerd in de steeds dodelijker abstractie van het speculatieve. Films worden geconcipieerd als pakketten van publiek-trekkende

bouwstenen (*a package of production values*). Bestaan er nog combinaties van creatieve talenten zoals vroeger? Vroeger stonden die in dienst van een stijl, een *star*, een verhaal. Nu paradeert iedere produktiewaarde met al haar geldgerinkel op het scherm: dé fotografie van Storaro, het hypercynisme van Lynch, het fabuleuze honorarium van Brando, enzovoort. Men applaudisseert voor hun verschijning, zoals voor iemand die in een tv-spelletje f 10.000 op zak steekt. Men applaudisseert voor de beurswaarde van een acteursprestatie. De prestatie zelf ziet men steeds minder, zelfs als ze er zou zijn.

Film is de lege *McGuffin* geworden van gigantische *money wars*. Kosten en verdiensten hebben iedere verhouding tot werkelijk gepresteerde arbeid verloren. Een financiële 'overkill' brengt de fragiele filmische creativiteit van makers en kijkers in de verdrukking. Dit heeft niet toevallig ook in de film zelf zijn sporen nagelaten. De films waarin de fysieke identiteit van het menselijke ter discussie wordt gesteld, zijn legio (de *Schwarzenegger*-films; *Cronenberg*). Films waarin het beeld door de trucage steeds virtueel dreigt te worden (om ooit uit te monden in het hologram), komen steeds vaker voor (zie zowel *Lynch* als *DICK TRACY*). Het ongeloof in het beeld wordt voortdurend bevestigd door de vernietigende macht van de *soundtrack*, het ongeloof in het lichaam van voorwerpen, kleuren en acteurs door de triomf van scenaristische vondsten viert hoogtij. In een tergende *slow motion* zien de zeldzame cinefielen van weleer die nog de bioscoop zijn blijven bezoeken, het reusachtige monument van amper één eeuw oud broks- en stapsgewijze instorten.